

POSTANOWIENIE

Dnia 10 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. N. i J. L.

przeciwko M. W.

o wynagrodzenie za pracę i zwrot kosztów używania samochodu prywatnego do celów służbowych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 czerwca 2014 r.,

zażalenia powodów od wyroku Sądu Okręgowego w L.

z dnia 11 grudnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i pozostawia Sądowi Okręgowemu
w L. rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 17 stycznia 2013 r. zasądził od pozwanego M. W. na rzecz powoda M. N. kwotę 9.952 zł tytułem wynagrodzenia za pracę netto wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2010 r. do dnia zapłaty i kwotę 4.337 zł tytułem zwrotu kosztów używania samochodu prywatnego do celów służbowych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 listopada 2010 r. do dnia zapłaty, zaś na rzecz powoda J. L. kwotę 21.549,40 zł tytułem wynagrodzenia za pracę netto wraz z ustawowymi odsetkami

od dnia 1 listopada 2010 r. do dnia zapłaty i oddalił jego powództwo w pozostałej części, obciążając stronę pozwaną kosztami postępowania.

Na skutek apelacji pozwanego, Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 11 grudnia 2013 r. uchylił zaskarżone orzeczenie i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu – Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach procesu za drugą instancję.

W ocenie Sądu drugiej instancji, Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy. Nie dokonał bowiem właściwej oceny zgłoszonych roszczeń, gdyż nie odniósł się w żaden sposób do istotnej modyfikacji żądań pozwu, dokonanej przez pełnomocnika powodów pismem z dnia 13 lutego 2012 r. Wobec wcześniej zajmowanego przez powodów stanowiska a także treści rozszerzonego powództwa, wątpliwy staje się przedmiot sporu - zakres roszczenia o wynagrodzenie (za jaki okres, w jakiej wysokości). W obliczu nieprecyzyjnego określenia przedmiotu sporu i zmian w tym zakresie, które wystąpiły w toku postępowania, nie sposób odpowiedzieć na to pytanie stanowczo i jednoznacznie.

Sąd Okręgowy stwierdził, że zaniechanie prowadzenia przez pracodawcę ewidencji czasu pracy załogi nie oznacza równocześnie, iż każdorazowo i bezkrytycznie należy przyjmować za miarodajną w tym zakresie wersję przedstawianą przez pracownika. W niniejszym przypadku Sąd Rejonowy dokonał dowolnej a nie swobodnej oceny materiału dowodowego, nie zauważając niekonsekwencji stanowiska powodów w kwestii przepracowanego czasu pracy i wypłaconego im przez pracodawcę wynagrodzenia oraz niespójności zeznań świadków w tym zakresie. W sytuacji, gdy wydanie wyroku przez sąd odwoławczy wymagałoby przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, należy uchylić zaskarżone orzeczenie pierwszoinstancyjne. Rozpoznając ponownie sprawę Sąd Rejonowy powinien wezwać powodów do sprecyzowania żądania pozwu tak, aby czyniło ono zadość wymaganiu art. 187 k.p.c. W celu dokonania prawidłowych ustaleń Sąd ten przeprowadzi następnie dowody wskazane przez strony oraz przesłucha ponownie strony i świadków na okoliczności powołane w uzasadnieniu wyroku, a także przeprowadzi inne dowody, które uzna za celowe dla wyjaśnienia spornych kwestii i oceni wiarygodność oraz moc owych dowodów.

Zdaniem Sądu Okręgowego, w sprawie doszło do nierozpoznania istoty sprawy i brak jest podstaw do uznania, by Sąd pierwszej instancji prawidłowo zastosował przepisy prawa materialnego, a zgromadzone dotychczas dowody nie pozwalają na merytoryczne rozstrzygnięcie sporu.

Powyższy wyrok został zaskarżony zażaleniem przez powodów. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucili naruszenie przepisów prawa materialnego: 1/ art. 94 § 9a k.p., art. 149 § 1 k.p., art. 6 k.c.; 2/ art. 80 k.p. i art. 78 § 1 i 2 k.p.; 3/ art. 29 § 2 i 3 k.p., art. 6 k.c.; 4/ błędne przyjęcie, że Sąd Rejonowy dokonał istotnych ustaleń faktycznych w sposób sprzeczny z zebrany w sprawie materiałem dowodowym; 5/ dokonanie istotnych ustaleń faktycznych w sposób sprzeczny z zebrany w sprawie materiałem dowodowym. Ponadto zaskarżonemu wyrokowi zarzucono naruszenie przepisów postępowania: 1/ art. 132 § 1 k.p.c., art. 371 k.p.c.; 2/ art. 193 § 1 k.p.c., art. 217 k.p.c.; 3/ art. 193 § 1 k.p.c., art. 217 k.p.c.; 4/ art. 212 k.p.c. i art. 299 k.p.c.; 5/ art. 233 § 2 k.p.c.; 6/ art. 386 § 4 k.p.c.; 7/ art. 233 § 2 k.p.c.; 8/ art. 328 k.p.c.

Żalący się wnieśli o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz umorzenie postępowania przed Sądem drugiej instancji, a ponadto o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych przed Sądem drugiej instancji oraz w postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Treść zarzutów podniesionych przez żalących powoduje konieczność wyjaśnienia celu regulacji wprowadzonej do Kodeksu postępowania cywilnego przez art. 1 pkt 39 ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381 - dalej: "ustawa nowelizująca") oraz zakresu kognicji Sądu Najwyższego przy rozpoznawaniu nowego środka odwoławczego.

Powołanym przepisem w art. 394¹ k.p.c. nadano nowe brzmienie § 1 i 3, a ponadto dodano § 1¹, zgodnie z którym zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje także w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu

pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Znowelizowany art. 394¹ k.p.c. stosuje się do zaskarżania orzeczeń wydanych po dniu 3 maja 2012 r. (art. 9 ust. 6 i art. 11 ustawy nowelizującej). W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej podkreślono, że według założeń obecnego modelu postępowania cywilnego, druga instancja stanowi instancję merytoryczną, w ramach której rozstrzygnięcie sprawy powinno nastąpić *ex novo* i zakończyć się podjęciem merytorycznego rozstrzygnięcia kończącego spór między stronami. Zbyt częste uciekanie się do uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji z równoczesnym przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania prowadzi do wypaczenia tego założenia i przedłużenia postępowania, w związku z czym celowe jest zapewnienie Sądowi Najwyższemu możliwości kontroli tego rodzaju rozstrzygnięć (zob. Druk Sejmowy nr 4332, VI kadencji).

Istotnie, postępowanie apelacyjne ma charakter merytoryczny, co oznacza, że sąd drugiej instancji nie może ograniczać się do oceny zarzutów apelacyjnych, lecz musi - niezależnie od ich treści - dokonać ponownych własnych ustaleń, a następnie poddać je ocenie pod kątem prawa materialnego (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55). Zasadne wniesienie apelacji powinno zatem prowadzić przede wszystkim do wydania orzeczenia reformatoryjnego, a wyjątkowo tylko orzeczenia kasatoryjnego. Z art. 386 k.p.c. wynika, że sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w trzech wypadkach: w razie stwierdzenia nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.), w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo, gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.).

Rozważając charakter zażalenia wprowadzonego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., Sąd Najwyższy już niejednokrotnie wyjaśniał, że kontrola dokonywana w ramach tego środka powinna mieć charakter formalny, skupiający się na przesłankach uchylecia orzeczenia sądu pierwszej instancji, bez wkraczania w kompetencje sądu *in merito*. Oznacza to, że w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia na orzeczenie o uchyleciu wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy poddaje kontroli

prawidłowość stwierdzenia nieważności postępowania przez sąd drugiej instancji, a jeżeli przyczyną orzeczenia kasatoryjnego były przesłanki określone w art. 386 § 4 k.p.c. - bada, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował wskazane w tym przepisie przyczyny uzasadniające uchylenie orzeczenia sądu pierwszej instancji i czy jego merytoryczne stanowisko uzasadniało taką ocenę postępowania sądu pierwszej instancji. Innymi słowy, bada czy rzeczywiście sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo czy rzeczywiście wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Dokonywana kontrola ma przy tym charakter czysto procesowy, co oznacza, że Sąd Najwyższy nie może wkraczać w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji rozpoznającego apelację. Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy orzeczenia, zarezerwowanej wyłącznie do przeprowadzenia w postępowaniu kasacyjnym. Z tej przyczyny odmienne ujęcie zakresu kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. trzeba uznać za niedopuszczalne (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2012 r., I CZ 136/12; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 139/12; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 143/12; z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12; z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12; z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12; z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 5/13; z dnia 10 kwietnia 2013 r., IV CZ 21/13 i z dnia 23 maja 2013 r., IV CZ 50/13, niepublikowane).

Skarżący, błędnie pojmując charakter wniesionego środka odwoławczego, znaczną część zarzutów i swoich wywodów poświęcili negowaniu trafności stanowiska Sądu Apelacyjnego w kwestiach niemających znaczenia dla rozstrzygnięcia o zasadności niniejszego zażalenia. Z przyczyn, o których była już mowa, zarzuty te muszą pozostać poza zakresem kontroli Sądu Najwyższego. Ocenie podlegać może jedynie zarzut naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. W przepisie tym zostały sformułowane dwie przyczyny uchylenia wyroku z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania. Są nimi nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy i konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Obie te przesłanki legły też u podstaw zaskarżonego orzeczenia kasatoryjnego Sądu Okręgowego.

Odnosnie pierwszej z powołanych przesłanek uchylenia wyroku do ponownego rozpoznania w orzecznictwie Sądu Najwyższego zauważa się, że Kodeks postępowania cywilnego posługuje się pojęciem "istota sprawy" w wielu miejscach i w różnych kontekstach normatywnych. O wdaniu się w spór lub złożeniu wyjaśnień co do istoty sprawy jest mowa w art. 25 § 2, art. 202, 221, 1105 § 3, art. 1124, o odpowiedzialności co do istoty sprawy - w art. 105 § 2, o orzekaniu (rozstrzyganiu, wyrokowaniu) co do istoty sprawy - w art. 386 § 1 i 4, art. 393⁸ § 2, art. 393¹⁵, 405, 412 § 3, art. 477¹⁴ § 2 i 3, art. 479³⁴ § 2, art. 518, 519¹ § 1, art. 521, 523, 524 § 1, art. 576 § 1, a o środku zaskarżenia co do istoty sprawy - w art. 394 § 1 pkt 9. Niekiedy - jak w art. 73 § 2 i art. 81 - Kodeks posługuje się zbliżonym znaczeniowo zwrotem "istota spornego stosunku prawnego". Ten przegląd unaocznia, że ilekroć ustawodawca odwołuje się do pojęcia "istota sprawy", zawsze nawiązuje do jej meritum, a więc do tych czynników postępowania, które warunkują orzeczenia o istocie żądań i twierdzeń stron. Przeważnie ustawodawca czyni to zresztą w celu odróżnienia zagadnień merytorycznych od kwestii czysto procesowych (formalnych, incydentalnych, wpadkowych). "Rozpoznanie istoty sprawy" jest pojęciem węższym niż rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy w ogóle. Nie może być też utożsamiane ani kojarzone z rozpoznaniami tylko kwestii formalnoprawnych. Może ono bowiem oznaczać wyłącznie zbadanie materialnej (istotnej) podstawy żądania pozwu oraz, ewentualnie, merytorycznych zarzutów pozwanego; a zatem a contrario, nierozpoznanie istoty sprawy to zaniechanie przez sąd tego właśnie badania (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22).

W judykaturze pojęcie to interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC z 1999 nr 1, poz. 22; z dnia 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, LEX nr 50750; z dnia 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, LEX nr 519260; z dnia 9 listopada 2012 r., LEX nr 1231340; z dnia 26 listopada 2012 r.,

I CZ 147/12, LEX nr 1284698 oraz wyroki tego Sądu z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36; z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635; z 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009 nr 1-2, poz. 2). Przykładami nierozpoznania istoty sprawy jest oddalenie powództwa przez sąd pierwszej instancji z uwagi na przyjęcie braku legitymacji procesowej strony albo w wyniku stwierdzenia wygaśnięcia lub przedawnienia roszczenia bez przeprowadzenia pełnego postępowania dowodowego - w wypadku, kiedy sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska o wystąpieniu tych podstaw oddalenia żądań (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; z dnia 14 maja 2002 r., V CKN 357/00, LEX nr 55513). Nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi wówczas, gdy sąd pierwszej instancji rozstrzygnął nie o tym, co było przedmiotem sprawy lub zaniechał w ogóle zbadania materialnej podstawy żądania; pominął całkowicie merytoryczne zarzuty zgłoszone przez stronę; rozstrzygnął o żądaniu powoda na innej podstawie faktycznej niż zgłoszona w pozwie; nie uwzględnił (nie rozważył) wszystkich zarzutów pozwanego dotyczących kwestii faktycznych czy prawnych rzutujących na zasadność roszczenia powoda.

Nie stanowi natomiast nierozpoznania istoty sprawy niewzięcie pod rozwagę wszystkich dowodów, które mogły służyć do należytego rozpatrzenia sprawy lub nierozważenie wszystkich okoliczności (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10, LEX nr 885041), bądź wszystkich wchodzących w grę podstaw odpowiedzialności pozwanego i nieustalenie wysokości szkody (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, Lex Polonica nr 405129). Co do zasady zatem przez pojęcie "nierozpoznania istoty sprawy" należy rozumieć nierozstrzygnięcie żądań stron, czyli niezafatwienie przedmiotu sporu. W świetle wykładni językowej, systemowej i funkcjonalnej tego zwrotu, należy przyjąć, że wszelkie inne wady rozstrzygnięcia, dotyczące naruszeń prawa materialnego, czy też procesowego - poza nieważnością postępowania i nieprzeprowadzeniem postępowania dowodowego w całości - nie uzasadniają uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd drugiej instancji władny jest we własnym zakresie uzupełnić postępowanie dowodowe, a granice aktywności dowodowej tego sądu wyznacza

art. 386 § 4 k.p.c. Przepis ten jest podstawą do uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania, jeśli postępowanie dowodowe w sprawie miałyby być przeprowadzone w całości.

Wracając na grunt niniejszej sprawy wypada stwierdzić, że nie została spełniona żadna ze wskazanych w art. 386 § 4 k.p.c. przesłanek uchylenia wyroku. Nie można bowiem łączyć nierozpoznania istoty sprawy z sugerowanym przez Sąd drugiej instancji niedoprecyzowaniem przez powodów żądania pozwu i nieodniesieniem się przez Sąd Rejonowy do rozszerzonego powództwa. Wbrew stawianemu w tym zakresie zarzutowi, Sąd pierwszej instancji w uzasadnieniu swego wyroku odniósł się zarówno do pierwotnego żądania powodów, jak i do jego modyfikacji dokonanej pismem procesowym pełnomocnika strony z dnia 13 lutego 2012 r. Jak słusznie zauważył Sąd Okręgowy, przedmiotem niniejszego sporu jest należne a niewypłacone przez pozwanego pracodawcę wynagrodzenie powodów za wykonaną pracę, zaś w przypadku powoda M. N. – także zwrot kosztów podróży. Tak też zostało ono zakwalifikowane, rozpoznane i rozstrzygnięte przez Sąd pierwszej instancji. Jako materialno-prawną podstawę orzeczenia o roszczeniach pozwu Sąd ten trafnie powołał art. 78 i art. 80 k.p. i poczynił ustalenia faktyczne niezbędne dla subsumpcji tychże przepisów. Ustalenia te oparł zaś na obszernym materiale dowodowym (w postaci dokumentów, zeznań siedmiu świadków i przesłuchania stron), który poddał analizie, a swoją ocenę wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów przedstawił w pisemnych motywach wyroku. Chybiona jest zatem teza o nierozpoznaniu przez Sąd Rejonowy istoty sprawy, skoro orzekł on o tym, co stanowiło przedmiot sporu, nie przekraczając przy tym granic określonych przez samych powodów w pozwie i piśmie modyfikującym ich roszczenia. Z zawartych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wytycznych dla Sądu Rejonowego wynika, iż przyczyną uchylenia orzeczenia pierwszoinstancyjnego było niepodzielenie przez Sąd Okręgowy oceny już zgromadzonego materiału sprawy oraz potrzeba powtórzenia niektórych dowodów i ewentualnie dopuszczenia kolejnych, jakie zawnioskują strony. Żadna z tych przesłanek nie oznacza jednak konieczności przeprowadzenia przez sąd odwoławczy całego postępowania dowodowego i nie usprawiedliwia uchylenia wyroku z jednoczesnym przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania.

Wskazane braki materiału dowodowego mogą być bowiem uzupełnione w ramach postępowania apelacyjnego, a cały zgromadzony materiał powinien zostać oceniony przez Sąd drugiej instancji i stanowić postawę ustaleń faktycznych niezbędnych dla subsumpcji przepisów prawa materialnego, z których wywodzone są żądania pozwu.

Podzielając zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 386 § 4 k.p.c. przy ferowaniu zaskarżonego wyroku, Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji.